שהכניס. והמחמיר ליטול שתי ידיו תבא עליו ברכה. [ראה כה"ח ס"ק פו, יבי"א ח"ט סי' קח אות טו, ילקו"י עמ' תנט, הלכה ברורה עמ' צג]. וראה לקמן הלכה קט"ז.

עט. אפילו בנכנס לבית הכסא אין שורה עליו רוח רעה, כמו כח רוח רעה ששורה עליו בשינה דטעים טעמא דמותא, לכך אין צריך להזהר לבלתי ילך ארבע אמות בלא נטילת ידים, שאין צורך להזהר בזה אלא רק בשינה (כמבואר לעיל הלכה מ"ד). וכן נמי אין צריך להזהר ליטול לתוך כלי דוקא כמו בנטילת ידים שחרית (כמבואר לעיל הלכה כ"ד), אבל צריך להזהר שיטול ג' פעמים בסירוגין, וגם שיטול שיעור רביעית, וכמבואר לעיל. [באו"ח תולדות הט"ז, כה"ח ס"ק סג]

פ. היוצא מבית הכסא, ימהר ליטול ידיו תיכף, כדי להסיר הרוח הרעה השורה על ידיו. [משנ"ב ס"ק לח]. וגם נכון ליזהר לברך תיכף אחר שיצא מבית הכסא "אשר יצר", דשמא יצטרך עוד אחר כך לנקביו. [משנ"ב סו"ס ז]. וראה לקמן הלכה סימן ז' הלכה י"ד.

פא. היוצא מבית הכסא לאחר שהתפנה, ושמע קדיש או קדושה קודם שנטל ידיו, ישפשף מהר את ידיו בבגדיו לנקותם היטב, ויענה אמן וקדושה. [ילקו"י עמ' תלח]

three times even in this case, he will receive a special blessing from Heaven. See below in halakha 116.

Walking about before washing hands

79) The harmful force contaminating one's hands in a restroom is weaker than the one contaminating one's hands after sleeping since in the latter case one's soul is exposed to "the flavor of death." Therefore, after exiting a restroom one may walk farther than four cubits before washing hands, whereas upon waking up in the morning this is forbidden as explained above in halakha 44. Also, upon waking up in the morning one must pour the water on one's hands over a container and not onto the ground, as explained above in halakha 24, but after exiting a restroom one may pour the water on one's hands over the ground. It is important, however, that everyone wash each of his hands three times alternately after exiting a restroom, and to use at least *revi'it* of water.

As soon as possible

80) After exiting a restroom, one should wash hands as soon as possible in order to dispel the harmful force contaminating one's hands. It is likewise important to recite the blessing of *asher yatzar* immediately after exiting the restroom, for if one waits and then has the urge to relieve himself again, he will lose the opportunity to recite the blessing. See below in *Siman* 7:14.

Day 69

Responding to kaddish or blessings

81) If someone relieved himself and, at the moment he exited the restroom, he heard someone reciting kaddish or *Kedusha* before he had a chance to wash his hands, he should wipe his hands clean on his clothes and respond to the kaddish or *Kedusha* as necessary.[226]

226. Even upon waking up in the morning and before performing *netillat yadayim*, this is the halakha as explained above in halakha 48. If so, this is certainly the rule upon exiting a restroom. See below in halakha 97 for the rule concerning someone who heard kaddish or *Kedusha* while trimming his nails.

פב. אין צורך להזהר מלנגוע בעין ואוזן וחוטם ופיו, לאחר צאתו מבית הכסא. [יבי"א ח"ג סי' א אות יא, ובמפתחות]. ואפילו בהיותו בבית הכסא מותר, שלא החמירו בזה אלא קודם נטילת ידים שחרית, שאז רוח רעה חמורה ביותר. ומכל מקום המחמיר על עצמו בדברים אלו, תבא עליו ברכה. [ראה ילקו"י עמ' תלח, ולעיל הלכה מ']

אולם נכון להחמיר לכתחילה שלא יגע באוכלים ומשקים בצאתו מבית הכסא, קודם שנטל את ידיו. ונתבאר לעיל בהלכה מ'.

פג. הנוטל ידיו אחר שעושה צרכיו, מותר ליהנות ממים אלה, כגון לשטוף בהם את הרצפה, או להשקות בהם את הגינה, וכדומה, ואין דין מים אלה כמי נטילת ידים שחרית. [ילקו"י עמ' תלט]

פד. בית כסא שיש שם ברז לנטילה, אין להתיר לכתחלה ליטול שם ידים לסעודה ולנטילת ידים שחרית, אלא אם כן בשעת הדחק שאין לו מקום אחר לנטילת ידים. ורק בשעת הדחק אפשר לסמוך על הפוסקים המקילים בזה, כשאין מקום אחר לנטילה. [ילקו"י עמ' תמ]. וראה עוד לעיל הלכה נ"ה. ונתבאר בילקו"י הלכות ברכות בסימן קס"ה הלכה ד'.

Touching body openings

82) After exiting a restroom, it is permissible to touch one's body openings, such as one's eyes, ears, nose and mouth, before washing one's hands. In fact, this is permissible even while one is in the restroom. It is forbidden to touch them only upon waking up before performing *netillat yadayim*, since at that time one's hands are contaminated with a powerful harmful force. Nevertheless, if someone is stringent about this he will receive a special blessing from Heaven. Above in halakha 40 it was explained that one should avoid touching food after exiting a restroom until one washes hands.

Reusing water after washing hands

83) It is permissible to recycle the water that had been used to wash hands after exiting a restroom. One may wash the floor with that water or use it to water plants, unlike the halakha regarding water used for the morning *netillat yadayim*.[227]

***Netillat yadayim* in a restroom**

84) One should not wash *netillat yadayim* to eat bread at a sink in a restroom. If one has no other choice, one may be lenient and rely on those *Poskim* who permitted it.[228] See more about this above in halakha 55. This was explained in the *Yalkut Yosef Berakhot* Vol. I, 165:4.

---

227. The *Yesod Veshoresh Ha'avoda* seems to equate the hand washing after exiting a restroom and the morning *netillat yadayim*. In light of this, the responsa *Salmat Hayim* was asked whether or not it is permissible to reuse the water after washing one's hands upon exiting a restroom. He replied that there is no basis to be stringent in this matter. It is enough to observe the rules that the *Shulhan Arukh* presented, adding that especially when water is scarce there is no reason for stringency.

As explained above in halakha 78, it is technically sufficient to wash hands only once, and so even though the common custom is to wash three times, it certainly is permissible to reuse the water [used for the second and third rinsing].

228. Some *Poskim* ruled that modern Western restrooms have the status of the Persian latrines described in the Talmud (*Berakhot* 26a; *Shulhan Arukh* 83:4), and there-

פה. אם עשה מחיצה של נסרים בגובה שמונים ס״מ, ורוחב ארבעה, בין בית הכסא לברז הנתון שם, מותר ליטול שם ידים אף לסעודה, ואפילו לכתחלה. אך לענין אמירת דברים שבקדושה באותו חדר, טוב להחמיר בזה אפילו שעשה שם מחיצה כנזכר. ורק לענין נטילה יש להקל.

ואם עשה צורת הפתח בין מושב בית הכסא לכיור, לכתחילה אין להקל ליטול שם ידיו, ורק במקום צורך והיכא דאי אפשר על ידי מחיצה, ואין לו היכן ליטול ידיו זולת בבית הכסא, שאז יש לסמוך להקל ליטול ידיו על ידי עשיית צורת הפתח. [ילקו״י עמ׳ תמב]

פו. חדר אמבטיה שאין שם בית כסא, ויש שם ברז קבוע עם קערת רחצה, מותר ליטול שם הידים, בין נטילה של שחרית בין נטילה לסעודה. ומכל מקום לא יברך שם ברכת על נטילת ידים, אלא יצא לחוץ ואז יברך. והמחמיר ליטול ידיו תמיד במטבח וכדומה, תבוא עליו ברכה. [ילקו״י עמ׳ תלט]. ונתבאר בילקו״י הלכות ברכות בסימן קס״ה הלכה ג׳.

As above

85) If a solid partition, at least 80 centimeters (32 inches) high and at least 32 centimeters (13 inches) long, is erected in the restroom between the toilet bowl and the sink, it is then permissible to perform *netillat yadayim* at that sink in preparation for a meal.[229] Nevertheless, it is best to refrain from uttering any words of prayer or Torah while in the restroom even behind the partition. [The blessing of *al netillat yadayim* should be recited outside the restroom.]

If, instead of a solid partition, a doorframe is erected between the toilet bowl and the sink [which in halakha is considered the same as a solid wall although it consists of nothing but the frame], this should not be relied upon to permit *netillat yadayim* at the sink. Nevertheless, if there is no other place to perform *netillat yadayim* and it is possible to erect no more than a makeshift door frame, one may do so.

***Netillat yadayim* in a bathroom**

86) It is permissible to perform *netillat yadayim* in a bathroom that contains bath facilities and a sink but no toilet. This applies both to the morning *netillat yadayim* and to *netillat yadayim* in preparation for a meal. Nevertheless, one must not recite the blessing of *al netillat yadayim* until after exiting the bathroom. If someone always makes sure to perform *netillat yadayim* in the kitchen sink or a sink somewhere other than a restroom or bathroom, he will receive a special blessing from Heaven.[230] This was explained in the *Yalkut Yosef Berakhot English Edition* Vol. I, *Siman* 165:3.

---

fore they permitted *netillat yadayim* inside a restroom. Maran the Rishon Letziyon (responsa *Yehave Da'at* Vol. III, #1), however, explained that in Persian latrines, the human refuse rolls away as soon as it is deposited, whereas in modern toilets it remains in the bowl until the bowl is flushed. Therefore, he ruled that one must not perform *netillat yadayim* in a restroom, but that in a situation where no other facilities are available one may rely on the lenient opinion.

229. Using a curtain as a partition

Above in halakha 85, it was explained that if a solid partition is erected between the sink and the toilet bowl, one may perform *netillat yadayim* in the sink. This is the ruling of the *Yalkut Yosef* (page 442). The responsa *Haye Halevi* (Vol. I, #14) added that it is sufficient to simply hang a curtain between the two facilities, as long as it is drawn taut and cannot be moved by an average wind. It appears from the *Or Letziyon* (page 23), however, that such a partition would not be sufficient unless there is also a doorframe.

230. It is evident from the Talmud (*Shabbat* 41a) and the *Poskim* (*Ha'aguda* on *Shabbat*, *Magen Avraham* 166, *Ateret Zekenim* and *Eliya Rabba* 84) that no harmful spiritual force contaminates a person who enters a bathhouse.

פז. בית כסא שברכבת, וכן בית כסא שבמטוס, דינם ככל בית כסא, וכיון שאין אפשרות ליטול ידיו מחוץ לבית הכסא, יכסה את מושב בית הכסא, ויטול ידיו, ולאחר שיגיע למחוז חפצו, טוב הדבר שיחזור ויטול ידיו שנית. [ילקו"י עמ' תמג] ונתבאר בילקו"י הלכות ברכות בסימן קס"ה הלכה ה'.

היוצא מבית המרחץ

פח. היוצא מבית המרחץ לאחר שהתרחץ שם, צריך ליטול ידיו פעם אחת, ואין צריך ליטול ידיו שלש פעמים. והמחמיר ליטול ג' פעמים תבא עליו ברכה. [באו"ח תולדות הי"ז] והוא הדין לגבי אמבטיה **שבזמנינו.** [ילקו"י עמ' תנו, הלכה ברורה עמ' צד]

ורשאי ליטול ידיו מן הברז בלא כלי, שאינו אלא מפני נדנוד רוח רעה. והוא הדין במי שנכנס לטבול **במקוה.** [ילקו"י עמ' תנו]

In a train or airplane

87) The restroom of a train or airplane is halakhically the same as any other restroom. Nevertheless, since a traveler usually has no other place where to wash his hands, he should put down the cover of the toilet seat[231] and wash his hands after using the toilet. Once he reaches the airport or train station, it is recommended that he wash his hands again. This was partially explained in the *Yalkut Yosef Berakhot English Edition* Vol. I, *Siman* 165:5.

Exiting a Bathhouse or Bathroom

After bathing in public facility

88) After bathing in a public bathhouse, one must wash hands upon exiting. It is necessary to wash hands only one time, but if someone is stringent and washes each hand three times after bathing he will receive a special blessing from Heaven. The same applies to someone who bathes in a household bathroom or who immerses in a mikveh.[232] After bathing, one may wash hands under a running faucet since the harmful force in this case is weak.

This is true even of a public bathhouse, even though it is considered a filthy place and it is forbidden even to think about Torah subjects while inside. A household bathroom certainly harbors no harmful forces. This is especially so in Western society since the bathroom is used for a number of activities other than bathing. Therefore it is permissible to perform *netillat yadayim* inside a bathroom, provided it has no toilet facilities. This is the ruling of most contemporary *Poskim*.

231. The *Yalkut Yosef* states that one should cover the toilet seat, but it is not clear what one gains by doing so. If the room is home to harmful spiritual forces, it will remain so whether the seat is open or shut. Even according to the *Or Letziyon*, who ruled that only the toilet bowl itself is contaminated but not the entire restroom, it should make no difference if the seat cover is up or down. Indeed, the *Piske Teshuvot* (page 54, footnote 187) argued with the *Or Letziyon* and insisted that it will not help to cover the toilet seat. Actually, the *Or Letziyon* never issued such a ruling.

232. After swimming in a pool

The *Yalkut Yosef* (page 392) ruled that after bathing in a swimming pool it is not necessary to wash hands, since the pool is not considered a grimy place like a public bathhouse. The rule is the same for both indoor and outdoor pools. This is especially so if the pool is equipped with a water filter or otherwise kept clean.

Above in *Siman* 3:44, it was explained that if someone immersed in the mikveh of the Arizal he must wash his